

NOVADI SAPROT

Cenas ietekmē DAŽĀDI FAKTORI

Aiga Naudiņa

Viena no tēmām, ko sociālajos tīklos apspriež sabiedrība, ir, ka Latvijā kāda prece maksā vairāk nekā citās valstīs, norādot, ka pie mums kāds cenšas nopelnīt uz cilvēku rēķina. Tāpēc šoreiz nolēmām noskaidrot, vai un par cik Latvijā ir dārgākas preces salīdzinājumā ar citām valstīm. Painterēsējāmie, piemēram, kā Latvijas tirgū veidojas cenas medikamentiem. Publiskajā telpā ik pa laikam izskan salīdzinājums, ka medikamentu cenas katrā valstī atšķiras un mums par zālēm nākas maksāt vairāk. Patiesībā zāļu cenu veidošanos ietekmē dažādi faktori un katrā valstī tie var būt atšķirīgi.

Nopelnīt vēlas visi

Latvijā, cik lielu uzcenojumu zāļu lieltirgotāji un aptiekas medikamentiem var likt, regulē Ministru kabineta 2005. gada 25. oktobra noteikumi Nr. 803 "Noteikumi par zāļu cenu veidošanas principiem". Tas arī izslēdz iespēju, ka aptiekas, kas ir pēdējais posms zāļu apritē un kur cilvēki var iegādāties medikamentus, savu uzcenojumu var likt neierobežotu. Pircējiem bieži rodas jautājumi, kāpēc medikamenti ir tik dārgi un kā veidojas to cena? Starp aptieku un ražotāju ir vesela virkne nosacījumu, kas nav no aptiekas atkarīgi," saka SIA "Aptieka Nurme" vadītāja, farmaceite Regīna Rakstiņa. Svarīgi, kā medikamentiem veidojas cena ražotnē, kas līdz šim nav plaši skaidrots. "Šai informācijai nevienam netiek klāt un nevar pārbaudīt. Un to nevar izdarīt arī valsts viri. Šis jautājums bija aktuāls jau pirms 20 gadiem, kad vēlējāmie zināt, kā ražotāji veido cenas. Taču ražotāji saka, ka tas ir viņu noslēpums, un to neatklāj. Šaubos, vai to kādreiz arī darīs," teic farmaceite.

No zāļu ražotāja tālākais ķēdes posms ir vairumtirgotāji. Arī viņiem jau iepriekš minētajos Ministru kabineta noteikumos ierakstīts atļautais uzcenojums, kādu tie drīkst uzlikt medikamentiem un nedrīkst pārsniegt. Taču šeit uzmanība jāpievērš faktam, ka vairumtirgotājs medikamentus iepērk vairumā. Jo vairāk iepērk no ražotāja, jo tas var piedāvāt zemāku cenu. Jāņem vērā, ka ļoti daudzus medikamentus ražo ar vismaz piecu gadu derīguma termiņu. Ja vairumtirgotājs tur zāles savā noliktavā, tie atkal ir papildu izdevumi, kas arī tiek ierēķināti zāļu cenā. Ir vēl gadījumi, kad viena lieltirgotava pārērk medikamentus no citas lieltirgotavas, un atkal var rasties sadārdzinājums. "Tur ir tāda mašīnērija, kurā nevienu nelaiž iekšā. Mana aptieka ir pārstāvēta neatkarīgu aptieku apvienībās, un tas dod iespēju izvērtēt, kurus medikamentus un par kādu cenu mūsu aptiekai iepirkt. Skatāmie izdevīgākos pie-

SIA "Aptieka Nurme" Laucienē vadītāja, farmaceite Regīna Rakstiņa atzīst, ka iedzīvotājus bieži satrauc tas, ka zāles ir dārgākas nekā citviet Eiropā, tomēr nereti tās ir tikai emocijas, kas neatbilst patiesībai.

EDGARA LĀČA FOTO

dāvājumus, lai arī pēc tam saviem klientiem zāles varam pārdot par izdevīgāku cenu," stāsta aptiekas vadītāja.

Svarīgs esot arī tirgus. Latvijā ir nepilni divi miljoni iedzīvotāju, no kuriem zāles lieto ap vienu miljonu. Šis tirgus lielam zāļu ražotājam ir ļoti mazs. "Kādu viņi nosaka cenu, ar tādu ir jābūt mierā, ja konkrētie medikamenti ir akūti nepieciešami mūsu pacientiem," uzskata R. Rakstiņa. Viņa praksē novērojusi, ka zāļu cenām ir tendence pieaugt. Citām pieaugums dažu mēnešu laikā ir pat par vairākiem desmitiem centu. Tā tas turpinoties līdz noteiktam laikam, kad lieltirgotāji jūt, ka samazinās apgrozījums un cilvēki zāles vairs nepērk. Tad cenas zālēm atkal samazina. Uz jautājumu, vai šādi tiek pārbaudīts, kāda ir robeža, līdz kurai var iet, saņemam atbildi, ka zāļu biznesā strādā ļoti zinoši ekonomisti, juristi un citi augstas klases speciālisti, kas rēķina, domā, kā nopelnīt. Bizness paliek biznes, un tā galvenais mērķis ir peļņas gūšana.

Agrāk bija runa, ka visām trim Baltijas valstīm vajadzētu veidot vienotu medikamentu iepirkumu, lai tas būtu lielāks un arī cena medikamentiem, iespējams, zemāka. Nevarēja vienoties.

Ja runā par kompensējamiem medikamentiem, valsts cenšas iepirkt lētākos medikamentus, tā mēģinot veicināt, ka ražotāji samazina cenu. No vienas puses, tas ir labi, jo cilvēkiem iespējams saņemt lētākas zāles. No otras puses, – daudzi oriģinālie preparāti no Latvijas sāk pazust. Cilvēks, kas būtu ar mieru piemaksāt par oriģinālā preparāta iegādi, to vairs

nevar izdarīt, jo nav piedāvājuma. "Lielajiem ražotājiem Latvijas tirgus ir ļoti mazs. Ja izvēlamies medikamentus nepirkt, tos arī nesūta. Ir daudzas tādas diagnozes, kur medikamentus tik liels cilvēku skaits neizmanto, un, ņemot vērā loģistiku un citas izmaksas, lielražotājs pasaka, ka viņam nav izdevīgi šeit konkrētus medikamentus tirgot," skaidro aptiekas vadītāja.

Viena formula – dažādi nosaukumi

Zāļu tirgū ir sastopami tā sauktie oriģinālie medikamenti un ģenēriskie medikamenti. Ģenēriskais medikaments (jeb, saukts

UZZIŅAI

Kas ietekmē zāļu cenu, un kāpēc citās valstīs tās ir lētākas?

- Svarīgi, kādas cenas medikamentiem nosaka zāļu ražotāji.
- Latvijā zāļu cena veidojas no zāļu ražotāja noteiktās cenas, zāļu lieltirgotāju un aptiekas pieliktā uzcenojuma, kuru robežas nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr. 803.
- Latvijā medikamentiem piemēro 12% pievienotās vērtības nodokļa (PVN) likmi, uztura bagātinātājiem un medicīnas ierīcēm 21%. Jo augstāka cena medikamentam, jo lielāks šis nodoklis jāmaksā, un medikaments kļūst dārgāks. Ieguvējas ir tās valstis, kur medikamentiem piemērota samazināta PVN likme.
- Tirgus lielums jeb iedzīvotāju skaits, kas konkrētā valstī patērē medikamentus; jo lielāks pieprasījums, ražotājs lieltirgotājam un pēc tam lieltirgotājs aptiekām var piedāvāt izdevīgāku, t.i., zemāku medikamentu cenu.
- Izmaksas, kas saistītas ar zāļu ražošanu: darbaspēka izmaksas, loģistika, kvalitātes pārbaudes un citas.
- Iegādājoties medikamentu, uzmanība jāpievērš tā ražotājam un tam, vai tas ir pārbaudīts.

vienkārši, ģenērīkis) ir tāds medikaments, kas visās zāļu īpašībās – aktīvā viela, deva, iedarbības stiprums, zāļu forma, ārstējamā slimība – ir līdzvērtīgs oriģinālajam medikamentam. Ņemot vērā šo faktu, ģenēriskās zāles ir tikpat efektīvas kā oriģinālie preparāti. Taču to cena var atšķirties. Tie var būt arī lētāki. Topošais farmaceits Klāvs Pētersons no Talsiem, kas pašlaik studē Rīgas Stradiņa Universitātes piektajā kursā, stāsta, kāda ir atšķirība starp oriģinālajiem un ģenēriskajiem medikamentiem: "25 gadus izgudrotajām zālēm ir patents, un pēc tam zāles var ražot arī citi uzņēmumi. Šie gadi atvēlēti patentā, lai uzņēmumi, kas izgudroja zāles, varētu ieguldīt līdzekļus atpelnīt un arī kaut ko par atklāto nopelnīt. Beidzoties patenta aizsardzībai, tirgū parādās lielāka konkurence, kas šos medikamentus piedāvā. Līdz ar to cena medikamentam var būt zemāka. Cilvēkos valda uzskats, ka ģenērīki ir sliktāki nekā oriģinālie preparāti. Tas ir mīts, jo, lai ielaistu tirgū ģenērīka me-

dikamentus, tāpat nepieciešams veikt pārbaudes, vai to ietekme ir tāda pati kā oriģinālpreparātam." Tāpēc, piemēram, kompensējamo zāļu sarakstā var redzēt, ka vienā grupā var būt medikamenti līdz pat desmit dažādiem nosaukumiem, bet to ķīmiskais nosaukums ir viens. Šo medikamentu cena atkarīga no tā, kādi resursi ieguldīti to saražošanā. Svarīga ir arī valsts, kurā medikamentu ražo, kādas izmaksas aiziet algās, ūdens resursos un to attīrīšanā, vai zāļu ražotājs ievēro visas nepieciešamās prasības kvalitatīva medikamenta ražošanā. Tās visas ir izmaksas, kas ietekmē medikamenta pašizmaksu.

Vēl joprojām ir gadījumi, kad tirgū nonāk falšas zāles jeb nepārbaudīti pakalpojumi. Tie arī var maksāt krietni lētāk. R. Rakstiņa teic: "Vislielākā problēma ir Krievijā, kur iepērkas arī mūsu cilvēki. Tur bieži vien aptiekas nezina, ko pārdod. Labākajā gadījumā zālēs ir krīts vai glukoze, bet bijuši gadījumi, kad tabletēs konstatēti arī veļas pulveris."

Degviela dārga tikai Latvijā?

Māriete Raks-Lasmane

Degvielas cenas (eiro)*

Valsts	95. markas benzīns	Dīzeļdegviela	Autogāze
Latvija	1,30	1,28	0,60
Lietuva	1,16	1,16	0,90
Igaunija	1,33	1,33	–
Beļģija	1,47	1,61	0,56
Bulgārija	1,13	1,23	0,56
Nīderlande	1,71	1,50	0,95

* Degvielas cenas Latvijas vadošajos degvielas uzpildes staciju tīklos ("Circe K", "Neste", "Latvijas nafta", "Shell") un citās Eiropas valstīs 14. novembrī. Avots: www.auto-abc.lv

nas izmaksu izmaiņas naftas pārstrādes rūpnīcās; valūtas kursa svārstības; klimatiskā un ģeopolitiskā situācija; Eiropas Savienības kvalitātes prasību palielināšanās benzīnam un dīzeļdegvielai; izmaiņas likumdošanā attiecībā uz nodokļu (PVN un akcīzes) likmēm; izmaiņas likumdošanā attiecībā uz obligāto valsts rezervju glabāšanu.

Degvielas cenu proporcionāli

veido akcīzes nodoklis (~35%), PVN (~17%), mazumtirdzniecības un degvielas uzpildes staciju uzturēšanas izmaksas (~7%), valsts obligāto rezervju glabāšanas nodeva (~1%), kā arī degvielas vērtība (~40%), kuru ietekmē naftas produktu biržas cenas svārstības. Naftas produktu cena biržā tiek noteikta ASV dolāros, tāpēc ļoti būtiska ir ASV dolāra un eiro valūtas kursa attiecība.